

УДК 35.304.39

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.1/12>**Горник В.Г.**

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

Євмєшкіна О.Л.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

Сімак С.В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

СУЧАСНІ ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті сформульовано сучасні принципи ефективного контролю у сфері містобудівної діяльності, серед яких: принцип законності, прозорості та доступності інформації (забезпечення доступу громадськості до інформації про містобудівельні проекти, рішення та процеси для забезпечення відкритості та довіри між владою та громадянами на законодавчих засадах); принцип участі громади (залучення громади до процесу планування, розробки та здійснення містобудівних проектів для забезпечення врахування різноманітних потреб та інтересів мешканців); принцип екологічної стійкості (здійснення контролю за дотриманням екологічних норм та стандартів під час містобудівних робіт для збереження природного середовища та запобігання негативному впливу на екосистеми); принцип ефективного використання ресурсів (мінімізація витрат та оптимізація використання фінансових, людських та матеріальних ресурсів у містобудівних проектах); принцип довгострокової перспективи (планування та реалізація містобудівних проектів з урахуванням довгострокових цілей розвитку міста та підвищення його конкурентоспроможності); принцип міжсекторального партнерства (співпраця між владою, бізнесом, громадськістю та академічними установами для спільного вирішення проблем міського розвитку та забезпечення взаємодії між різними секторами суспільства); принцип системного підходу (розгляд містобудівної діяльності як складної системи, що потребує комплексного аналізу та управління для досягнення гармонійного розвитку міста); принцип гнучкості та адаптивності (здатність до швидкої реакції на зміни у вимогах та умовах, що враховується під час планування та реалізації містобудівних проектів); принцип ефективного моніторингу та оцінки (постійний контроль за виконанням містобудівних проектів, оцінка їх результатів та внесення необхідних коригувань для досягнення поставлених цілей та завдань); принцип міжнародної співпраці (здійснення аналізу кращих практик зарубіжного досвіду щодо реалізації контролю у сфері містобудівної діяльності, зокрема вивчення принципів, з метою впровадження їх у вітчизняну практику); принцип інноваційності та технологічного розвитку (застосування передових технологій та інноваційних підходів у міському плануванні та будівництві для підвищення якості життя та оптимізації використання ресурсів).

Ключові слова: контроль, контрольна діяльність, містобудування, принципи ефективного контролю, інновації, технологічний розвиток.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження сучасних принципів ефективного контролю у сфері містобудівної діяльності виражається в тому, що містобудівна діяльність стає все більш складною та важливою в умовах зростаючого міського населення, швидкої урбанізації та змін в глобальному середовищі. Забезпечення ефективного контролю в цій сфері стає вирішальною проблемою для забезпечення сталого розвитку міст та забудованих територій. Дослідження

у даній сфері покликані допомогти у покращенні якості містобудівної діяльності, оптимізації розподілу ресурсів, підвищенні ефективності процесів прийняття рішень та запобіганні можливим негативним наслідкам для життя мешканців та середовища їх проживання. Враховуючи швидкі темпи урбанізації та розвитку технологій, постійно зростаючі вимоги до якості життя у містах, вивчення та впровадження сучасних принципів ефективного контролю стає критично важливим для забез-

печення сталого, гармонійного розвитку міських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню даної проблематики свою увагу присвятили такі науковці, як Г. Груба [1], А. Матвійчук [2], О. Сергієнко [4], О. Стукаленко [5], І. Ярмач [6] та ін. Незважаючи на значний внесок цих вчених у дослідження даної проблематики, на сучасному етапі залишається актуальним подальше дослідження, спрямоване на виявлення та аналіз принципів ефективного контролю в сфері містобудівної діяльності. Розробка та впровадження цих принципів може відігравати ключову роль у покращенні якості та результативності контролю, сприяючи сталому розвитку міст і забезпечуючи комфорт та безпеку для їх мешканців.

Постановка завдання. Мета статті – окреслити сучасні принципи ефективного контролю у сфері містобудівної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сучасні міста стикаються з безпрецедентними викликами, пов'язаними зі зростанням населення, змінами в урбаністичному середовищі та необхідністю забезпечення сталого розвитку. В умовах такого динамічного та складного контексту та у зв'язку зі зростанням складності та обсягу містобудівних проєктів, виникають нові виклики та потреби у вдосконаленні систем контролю. Сьогодні ми стоїмо перед завданням розробки та застосування сучасних принципів ефективного контролю у сфері містобудівної діяльності. Це передбачає не лише впровадження передових технологій та інноваційних підходів, але й зміну парадигми управління, засновану на взаємодії між різними зацікавленими сторонами та активному залученні громадськості до процесів прийняття рішень.

Принципи контролю в містобудівній сфері становлять фундаментальні засади та ідеї, що втілюють у собі як теоретичні засади, так і практичні віддзеркалення, визначаючи способи виконання контрольних функцій органами влади та громадськістю. Ці принципи лежать в основі правового регулювання контролю у містобудівній сфері, охоплюючи діапазон від контролю за якістю та безпекою будівельних матеріалів до нагляду за експлуатацією будівель. Завдяки цим принципам контрольні заходи, які здійснюють уповноважені особи, спрямовані на постійне вдосконалення та забезпечення ефективності контрольних механізмів.

Насамперед зауважимо, що оскільки контроль є однією з ключових складових публічного управ-

ління, на нього поширюються загальні або основні принципи, які визначають його унікальність у контексті управління в цілому. Ці принципи включають законність, централізацію, планування організаційної діяльності, професіоналізм і багато інших. Щодо принципів контролю, деякі з них відображають загальні принципи публічного управління, тоді як інші є унікальними для конкретних форм управління, таких як контроль. До принципів контролю варто віднести наступні: *«законність»* (принцип, спрямований на захист прав учасників управлінських правовідносин шляхом суворого дотримання норм чинного законодавства контролюючим органом (посадовою особою) у процесі проведення контрольних дій); *коректність* (полягає в поважанні прав та законних інтересів підконтрольної особи, у недопущенні приниження їх честі та гідності під час проведення контрольних дій); *централізм* (передбачає чітку вертикаль та підпорядкованість контролюючих органів, де рішення контролюючого органу вищого рівня обов'язкове для нижчого); *планова організація діяльності контролюючих органів* (цей принцип забезпечує чітку, послідовну роботу за різними складовими контролю); *фахова спеціалізація контролю* (передбачає організацію контролю та побудову контролюючих органів за окремими напрямками контролю); *професіоналізм* (один з провідних принципів контролю, який передбачає наявність високої фахової підготовки в контролерів, що унеможливорює обман фахівця, який здійснює контроль, з боку зацікавлених підконтрольних структур або осіб); *науковість* (передбачає використання контролерами у своїй діяльності сучасної техніки, наукових досягнень та практичних напрацювань, які можуть бути корисними в процесі підготовки та здійснення контрольних дій); *принцип відповідності заходів впливу*, що застосовуються до порушників, вчиненим правопорушенням тісно пов'язаний із принципами законності та професіоналізму; *реальність контролю* (принцип характеризує динаміку контролю і професіоналізм дій контролерів безпосередньо в процесі здійснення ними контролю); *об'єктивність контролю* (надання контролерами за результатами контролю достовірної інформації, тобто такої, що максимально відповідає об'єктивній істині); *принцип повноти* (передбачає, що в роботі контролюючого органу (контролера) не повинно бути прогалин, недоробок, тобто зібрана інформація повинна бути повною й об'єктивною); *комплексність* (принцип вимагає від контролерів проводити перевірки не

лише повно, а й комплексно, тобто звертати увагу на всі недоліки, які стають їм відомі в ході здійснення контрольних дій); *суттєвість* (відповідно до цього принципу інформація за результатами контролю повинна бути суттєвою, такою, яка допомагає приймати рішення); *неупередженість* (дотримання цього принципу досягається шляхом покладання завдань контролю на осіб, які не зацікавлені в його результатах); *універсальність* (означає, що контроль зобов'язаний охоплювати всі ділянки державного, господарського і соціально-культурного будівництва); *систематичність* (передбачає проведення контролю не одноразово, час від часу, а постійно, за визначеною схемою); *дієвість*, *оперативність*, *результативність* (припускають швидке проведення контрольних дій за відповідними повідомленнями про виявлення порушень, а також з метою попередження правопорушень і усунення причин, що їм сприяють); *гласність* (припускає можливість, а в деяких випадках навіть обов'язковість доведення інформації про результати контролю до відома зацікавлених осіб та відповідних органів); *офіційність* (цей принцип означає, що коло контролюючих органів та посадових осіб, які здійснюють контроль від імені держави, окреслені у відповідних нормативних актах); *принцип взаємодії спеціалізованих контролюючих органів між собою та з правоохоронними органами* (прямо впливає з принципу гласності контролю, але торкається лише юридичної та організаційної (або технічної) сторони принципу гласності); *принцип раціонального розподілу контрольних повноважень між контролюючими органами* (дозволяє уникнути дублювання в роботі контролюючих органів, підбирати за фахом кваліфіковані кадри контролерів, зосереджувати зусилля на відповідному напрямку контролю)» [1].

Законодавство встановлює систему принципів державного контролю у галузі господарювання, проте термін «принципи контролю» не деталізується. У статті 3 Закону України «Про основні принципи державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» законодавець встановлює 13 основних принципів державного контролю. Ці принципи включають: 1) «пріоритетність безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, функціонування й розвитку суспільства, середовища проживання і життєдіяльності перед будь-якими іншими інтересами та цілями у сфері господарської діяльності»; 2) підконтрольність та підзвітність органів державного нагляду (контролю) відповідним органам державної влади; 3) рівність прав і закон-

них інтересів усіх суб'єктів господарювання; 4) гарантування прав суб'єктові господарювання; 5) об'єктивність та неупередженість здійснення державного нагляду (контролю), неприпустимість проведення перевірок суб'єктів господарювання за анонімними та іншими необґрунтованими заявами, а також незворотність відповідальності осіб за подання таких заяв; 6) здійснення державного нагляду (контролю) лише за наявності підстав та в порядку, визначених законом; 7) відкритість, прозорість, плановість і системність державного нагляду (контролю); 8) неприпустимість дублювання повноважень органів державного нагляду (контролю) та неприпустимість здійснення заходів державного нагляду (контролю) різними органами державного нагляду (контролю) з одного й того самого питання; 9) невтручання органу державного нагляду (контролю) у статутну діяльність суб'єкта господарювання, якщо вона здійснюється в межах закону; 10) відповідальність органу державного нагляду (контролю) та його посадових осіб за шкоду, заподіяну суб'єктові господарювання внаслідок порушення вимог законодавства; 11) дотримання умов міжнародних договорів України; 12) незалежність органів державного нагляду (контролю) від політичних партій та будь-яких інших об'єднань громадян; 13) наявність одного органу державного нагляду (контролю) у складі центрального органу виконавчої влади» [3].

На думку І. Ярмача доцільною є класифікація принципів контролю в залежності від джерел їх походження: «на міжнародно-правові принципи контролю і національні принципи контролю. Такий поділ дозволить визначитися з особливостями впровадження міжнародних норм у національне законодавство та спрямувати розвиток останнього, визначивши роль міжнародних принципів контролю у правовій системі нашої держави» [6, с. 105]. Отже, необхідно переглянути систему принципів контролю у галузі містобудівної діяльності, які визначені законодавством України, і включити до міжнародні стандарти та принципи.

Також, «залежно від характеру поширення, принципи контролю доцільно поділити на загальні й спеціальні. Загальні визначатимуть основні вимоги, що пред'являються до організації та здійснення контролю незалежно від того, в якій сфері вони здійснюються, і незалежно, які суб'єкти беруть участь у контрольному процесі. Спеціальними мають бути принципи, що стосуються окремих різновидів контролю, наприклад,

внутрішнього й зовнішнього контролю, залежно від сфери діяльності (виконання ремонтних робіт, реконструкції об'єктів та виведення споруд з експлуатації, створення нового об'єкта тощо). Такий поділ сприятиме визначенню специфіки видів контролю залежно від сфери його здійснення, суб'єктів, мети і завдань, особливостей контролюючих суб'єктів, підконтрольних суб'єктів» [6, с. 106]. Так, серед робіт, які підлягають контролю на етапі будівництва, включаються: укладання фундаментів, будівельно-монтажні операції, з'єднання інженерних комунікаційних мереж, встановлення обладнання промислового призначення, проведення внутрішніх обробних робіт, випробування обладнання та мереж.

На думку А. Матвійчука, «саме на етапі безпосереднього будівництва, контроль держави за об'єктом будівництва повинен бути максимально ефективним і жорстким. Адже саме на цьому етапі закладаються основні технічні й експлуатаційні характеристики об'єкта містобудування, від якості виконання будівельних робіт у кінцевому рахунку залежатимуть показники якості та безпеки об'єкту. І саме на цьому етапі може бути здійснено порушення будівельних та інших норм і правил, деякі з яких у подальшому буде дуже складно виправити, а зазвичай і неможливо» [2]. При цьому, зміни у суспільстві, які пов'язані з децентралізацією влади, призводять до перегляду акцентів у сфері контролю в містобудівній діяльності, звідки вони зміщуються з державних органів на органи місцевого самоврядування.

На основі вище розглянутих підходів, сформулюємо сучасні принципи ефективного контролю у сфері містобудівної діяльності.

1. Принцип законності, прозорості та доступності інформації. Забезпечення доступу громадськості до інформації про містобудівельні проекти, рішення та процеси для забезпечення відкритості та довіри між владою та громадянами на законодавчих засадах.

2. Принцип участі громади. Залучення громади до процесу планування, розробки та здійснення містобудівних проектів для забезпечення врахування різноманітних потреб та інтересів мешканців.

3. Принцип екологічної стійкості. Здійснення контролю за дотриманням екологічних норм та стандартів під час містобудівних робіт для збереження природного середовища та запобігання негативному впливу на екосистеми.

4. Принцип ефективного використання ресурсів. Мінімізація витрат та оптимізація викорис-

тання фінансових, людських та матеріальних ресурсів у містобудівних проектах.

5. Принцип довгострокової перспективи. Планування та реалізація містобудівних проектів з урахуванням довгострокових цілей розвитку міста та підвищення його конкурентоспроможності.

6. Принцип міжсекторального партнерства. Співпраця між владою, бізнесом, громадськістю та академічними установами для спільного вирішення проблем міського розвитку та забезпечення взаємодії між різними секторами суспільства.

7. Принцип системного підходу. Розгляд містобудівної діяльності як складної системи, що потребує комплексного аналізу та управління для досягнення гармонійного розвитку міста.

8. Принцип гнучкості та адаптивності. Здатність до швидкої реакції на зміни у вимогах та умовах, що враховується під час планування та реалізації містобудівних проектів.

9. Принцип ефективного моніторингу та оцінки. Постійний контроль за виконанням містобудівних проектів, оцінка їх результатів та внесення необхідних коригувань для досягнення поставлених цілей та завдань.

10. Принцип міжнародної співпраці. Здійснення аналізу кращих практик зарубіжного досвіду щодо реалізації контролю у сфері містобудівної діяльності, зокрема вивчення міжнародних принципів, з метою впровадження їх у вітчизняну практику.

Окрім перелічених принципів вважаємо за необхідне запропонувати принцип інноваційності та технологічного розвитку, що передбачає застосування передових технологій та інноваційних підходів у міському плануванні та будівництві для підвищення якості життя та оптимізації використання ресурсів. Даний принцип в контексті містобудівної діяльності передбачає використання передових технологій та інноваційних підходів для досягнення певних цілей та завдань у місті. Цей принцип відображає потребу у використанні сучасних технологій для оптимізації різних аспектів міського життя та забудови. Основні аспекти цього принципу включають:

1. Смарт-технології. Застосування Інтернету речей (IoT), датчиків, аналітики даних та інших смарт-технологій для збору та аналізу інформації про міське середовище, що дозволяє більш ефективно контролювати ресурси, стан інфраструктури та забезпечувати безпеку громадян.

2. Цифрові рішення у плануванні. Використання комп'ютерного моделювання, візуалізації та геопросторових технологій для аналізу

та контролю міського простору та розробки оптимальних планів розвитку.

3. Автоматизовані системи планування та моніторингу. Впровадження програмних засобів для автоматизації процесів планування та моніторингу містобудівних проектів, що дозволяє забезпечити більш ефективний контроль за витратами, строками та якістю робіт.

4. Використання сучасних інженерних технологій. Застосування передових інженерних технологій та матеріалів у будівництві для забезпечення якісного та енергоефективного міського середовища.

5. Інноваційні методи планування та дизайну. Використання інноваційних методів та підходів у процесі планування та дизайну містобудівних проектів для створення ефективних та зручних для мешканців міських просторів.

Застосування даних принципів дозволить забезпечити більш ефективний контроль за містобудівними проектами, покращити якість реалізації проектів та створити підґрунтя для сталого та гармонійного розвитку міста.

Висновки. Дослідження сучасних принципів ефективного контролю у сфері містобудів-

ної діяльності підкреслює важливість розробки та впровадження передових методів та інструментів управління для забезпечення сталого розвитку міст. Основні принципи, такі як інноваційність та технологічний розвиток, участь громадськості, екологічна стійкість тощо, стають ключовими елементами сучасної системи контролю, спрямованої на оптимізацію процесів міського будівництва та планування. Застосування цих принципів дозволить містам ефективніше управляти своїм розвитком, зменшувати негативний вплив на довкілля, підвищувати якість життя мешканців та забезпечувати сталу економічну та соціальну динаміку. Відкритість, прозорість та активна участь громадськості у прийнятті рішень, спільна робота між різними секторами суспільства та застосування передових технологій стають ключовими складовими успішного контролю у сфері містобудівництва. Тільки шляхом поєднання зусиль уряду, громадськості, бізнесу та академічних установ можливо здійснювати ефективний контроль у містобудівній діяльності та сприяти створенню міст, які будуть відповідати потребам сучасного суспільства та забезпечувати їх сталий та гармонійний розвиток.

Список літератури:

1. Груба Г. І. Методологічні підходи до контролю в сфері державного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_7_3.
2. Матвійчук А.В. Контрольні провадження у галузі будівництва : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». К, 2010. 21 с.
3. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності. Закон України від 05.04.2007 № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>.
4. Сергієнко О. В. Принцип дієвості як основоположний елемент здійснення громадянського контролю за діяльністю органів публічної влади у сфері містобудування. Право та державне управління, 2017. Вип. № 4 Том 1. С. 236–240.
5. Стукаленко О. В. Принципи контролю в сфері містобудівельної діяльності. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2015. № 4. С. 90–99.
6. Ярмук І.М. Класифікація принципів фінансового контролю. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2013. С. 103–106.

Hornyk V.H., Yevmieshkina O.L., Simak S.V. MODERN PRINCIPLES OF EFFECTIVE CONTROL IN THE SPHERE OF TOWN-BUILDING ACTIVITIES

The article formulates modern principles of effective control in the field of urban planning activities, including: the principle of legality, transparency and availability of information (ensuring public access to information about urban planning projects, decisions and processes to ensure openness and trust between the authorities and citizens on a legal basis); the principle of community participation (involvement of the community in the process of planning, development and implementation of urban planning projects to ensure consideration of various needs and interests of residents); the principle of environmental sustainability (monitoring compliance with environmental norms and standards during urban construction works to preserve the natural environment and prevent negative impacts on ecosystems); the principle of effective use of resources (minimization of costs and optimization of the use of financial, human and material resources in urban development projects); the principle of a long-term perspective (planning and implementation of urban development projects taking into account the long-term goals of the city's development and increasing its

competitiveness); the principle of intersectoral partnership (cooperation between the government, business, the public and academic institutions to jointly solve the problems of urban development and ensure interaction between different sectors of society); the principle of a systemic approach (consideration of urban planning activity as a complex system that requires comprehensive analysis and management to achieve harmonious development of the city); the principle of flexibility and adaptability (the ability to quickly react to changes in requirements and conditions, which is taken into account during the planning and implementation of urban development projects); the principle of effective monitoring and evaluation (constant monitoring of the implementation of urban planning projects, evaluation of their results and introduction of necessary adjustments to achieve the set goals and objectives); the principle of international cooperation (performing an analysis of the best practices of foreign experience regarding the implementation of control in the field of urban planning, in particular, the study of principles, with the aim of introducing them into domestic practice); the principle of innovativeness and technological development (application of advanced technologies and innovative approaches in urban planning and construction to improve the quality of life and optimize the use of resources).

Key words: *control, control activity, urban planning, principles of effective control, innovation, technological development.*